

ОСОБЛИВОСТІ САНАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

У статті розглянуті особливості санаційних процесів у банківській системі України, зосереджено увагу на причинах неплатоспроможності та механізмі проведення санації, визначено вплив фінансової глобалізації на санацію.

Постановка проблеми. Банки відіграють важливу роль в економіці кожної країни. Вони забезпечують передачу капіталу зі сфери накопичення у сферу використання. Розгортання кризових явищ у даному секторі економіки несе небезпеку негативних тенденцій розвитку всієї держави, адже саме банки акумулюють в собі вільні кошти, які можуть бути спрямовані на інвестування, розширення виробництва, впровадження інновацій, проведення реорганізацій.

Кризи в банківському секторі мають давню історію. Так, в XIII ст. король Англії Едуард III для покриття витрат на ведення війни із Францією отримав у кредит від банкірів Барді й Петрушці 1650 тис. золотих флоринів, що на той час було еквівалентом вартості королівства. Король програв війну й визнав себе банкрутом, у результаті чого всю Флоренцію охопила криза, оскільки банкіри теж стали банкрутами, а разом з ними їхні вкладники [4]. Внаслідок процесів глобалізації, кризи в банківському секторі набули міжнародних масштабів і загрожують негативним ставленням до банківських установ в цілому. Саме тому так важливо не допустити їх банкрутства і вчасно провести процедуру фінансової санації, від якої залежатиме економічний стан не лише окремо взятої економіки країни, а й усього світу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями банкрутства та фінансової санації сьогодні займаються багато вчених, серед яких можна виділити: О. М. Бірюкова, В.В. Вет-

рянського, О. М. Галенко, В.В. Джунь, Дж. Кайзера, Л.В. Панчук, Є.Г. Панченко, В.П. Лещук, О.М. Полінкевич, Г. С. Фединак та багато інших. Однак, виявлення особливостей та недоліків санаційних процесів саме банківської сфери, залишаються малодослідженими.

Метою статті є розкриття механізму проведення фінансового оздоровлення в Україні в умовах глобалізації, окреслення недоліків та аналіз напрямків удосконалення.

Виклад основного матеріалу. На ліквідацію криз виділяють значні кошти, наприклад, на ліквідацію наслідків світової кризи 2008 року, було виділено \$9,4 трлн., що становить 15,2% світового ВВП [6]. Залежно від необхідності та можливостей кожна країна вживає певні заходи, з метою оздоровлення економіки в цілому та попередження банкрутства банків, які є унікальними, але, безперечно, актуальним для всіх країн світу залишається оздоровлення кредитного потенціалу, шляхом фінансової санації.

Банківська система України теж схильна до негативного впливу кризових факторів, що приводять до банкрутства і ліквідації. За даними Національного Банку України, за останні 10 років з державного реєстру було виключено 67 банків, по яких була завершена процедура ліквідації (ще 10 установ було ліквідовано в результаті реорганізації). Нині на стадії ліквідації перебувають 23 установи - через погіршення фінансових показників [2]. Рішення про ліквідацію більшості банків були прийняті після невдалих

Любов
Лук'яненко
к.е.н., професор
кафедри
міжнародного
обліку і аудиту
Вікторія Кабай
аспірант кафедри
міжнародного
обліку і аудиту,
ДВНЗ «Київський
національний
економічний
університет
імені Вадима
Гетьмана»

ТЕОРІЯ

спроб їх реанімувати за допомогою тимчасового адміністрування. Деякі установи вдалося зберегти за рахунок пошуку інвесторів: Промінвестбанк, Національний кредит, Надрабанк, Київ, Родовід і Укргазбанк були націоналізовані. Тому Національний Банк України був змушений застосовувати усі примусові і не примусові заходи впливу, направлені на підтримання ліквідності та платоспроможності банків та стабілізацію банківської системи в Україні.

Варто зазначити, що провадження процедури банкрутства для банків має ряд особливостей, а тому потребує особливої уваги та спеціальної законодавчої бази, яка допоможе врегулювати питання на кожному етапі справи. В Україні немає конкретного закону, який би регулював провадження процедури банкрутства окремо банківських установ. Діє Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», що відносить до всіх підприємств, установ та організацій [3]. Необхідність спеціального нормативно-правового регулювання викликана специфікою їх діяльності. Закон передбачає прийняття власниками заходів з метою запобігання банкрутству, а саме: проведення досудової та судової санації банку. Це система комплексних заходів, які проводяться власником, уповноваженим органом або особою і які спрямовані на фінансове оздоровлення кредитної організації, шляхом її реорганізації, реструктуризації та проведення всіх інших заходів, які не суперечать законодавству, задля запобігання банкрутству та ліквідації банку.

Існує багато причин, що призводять до неплатоспроможності та банкрутства банків, їх можна поділити на зовнішні та внутрішні (Рис. 1.).

Для виявлення та усунення внутрішніх та зовнішніх причин неплатоспромож-

ності у банківських установах застосовують моделі діагностики банкрутства, призначені для здійснення дистанційного банківського нагляду НБУ. Зважаючи на багатство підходів до трактування поняття «діагностика», що застосовується на рівні підприємства та з урахуванням особливостей діяльності банку, нами було сформовано визначення поняття «діагностика неплатоспроможності банку» та виділено її основні види (табл. 1).

Зважаючи на специфіку діяльності банку, важливим є виділення конкретних методів діагностики неплатоспроможності, яка може виникнути через підвищений рівень ризику діяльності банку, порівняно з іншими підприємствами реального сектору економіки. З урахуванням цього Ребрик Ю. С. запропонувала авторську систематизацію методів, що застосовуються для діагностики неплатоспроможності у банку (Рис. 2.).

Застосування даних методів дає можливість попередити настання неплатоспроможності та банкрутства, а якщо вони вже настали, - шляхи виходу з кризової ситуації. Банк визнається банкрутом лише після відкликання банківської ліцензії, після чого санація вже не допускається. Тому, коли багато банків мають значні труднощі або знаходяться у кризовому стані, застосовують методи управління для попередження кризового стану та їх фінансового оздоровлення. Для переведення банку в режим фінансового оздоровлення необхідні певні підстави:

- порушення банківського законодавства (втрата ліквідності та платоспроможності);
- недостатній рівень капіталу, необхідний для забезпечення нормальної діяльності;
- віднесення банку до категорії проблемних.

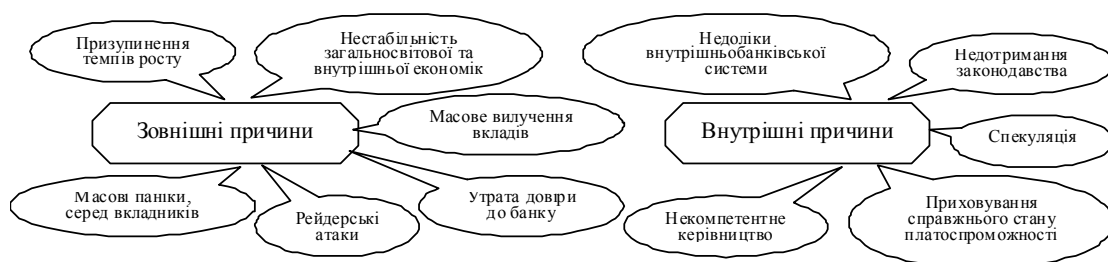

Рис. 1. Зовнішні та внутрішні причини неплатоспроможності та банкрутства банків

Діагностика неплатоспроможності банку та її види

Діагностика неплатоспроможності банку – процес дослідження визначених пунктів діяльності банку чи його загального фінансового стану через застосування спеціальних підходів і методів, з метою виявлення ознак неплатоспроможності, встановлення причин порушення нормального функціонування та прогнозування тенденцій діяльності на певний період розвитку банку.

№ з/п	Класифікаційна ознака за:	Види діагностики
1	Характером отриманих результатів	Прогнозуюча; описова
2	Періодичністю	Разова; періодична
3	Належністю до типу антикризового управління	Попереджуюча; реактивна
4	Змістом	Тематична; комплексна
5	Масштабом дослідження	Системна; локальна
6	Призначенням результатів	Фінансово-господарського стану; наслідків управлінських рішень
7	Мети проведення	Оперативна; тактична; стратегічна
8	Предметом	Управлінська; економічна; фінансова
9	Деталізацією	Експрес-діагностика; фундаментальна діагностика
10	Рівнем динамічності	Статична; динамічна; змішана
11	Часовим відрізком	Ретроспективна; поточного стану; перспективна
12	Планом	Планова; непланова
13	Суб'єктом	Зовнішня; внутрішня

Відповідно до Закону України «Про банки і банківську діяльність» фінансове оздоровлення банку - відновлення платоспроможності банку та приведення фінансових показників його діяльності у відповідність із вимогами Національного Банку України [5]. Однак, є і інші визначення: режим фінансового оздоровлення - це система не примусових та примусових заходів впливу на комерційний банк, спрямованих на збільшення капіталу банку до необхідного рівня протягом визначеного періоду з метою відновлення ліквідності та платоспроможності і усунення порушень, які призвели комерційний банк до збиткової діяльності або скрутного фінансового стану, а також наслідків цих порушень [7]. На нашу думку, останнє повніше відображає сутність та

мету проведення фінансового оздоровлення.

Рішення про фінансову оздоровлення комерційного банку може прийматися з ініціативи комерційного банку в рамках не примусових заходів впливу НБУ; з ініціативи НБУ в рамках не примусових та примусових заходів впливу на комерційний банк; за погодженням усіх сторін у ході провадження справи про банкрутство. В разі недостатності застосованих заходів, Національний банк України може наполягати на обов'язковій реорганізації та призначити тимчасову адміністрацію. Існують чітко визначені критерії, у відповідності з якими, Національний банк може віднести комерційний банк до проблемних або неплатоспроможних (рис. 3).

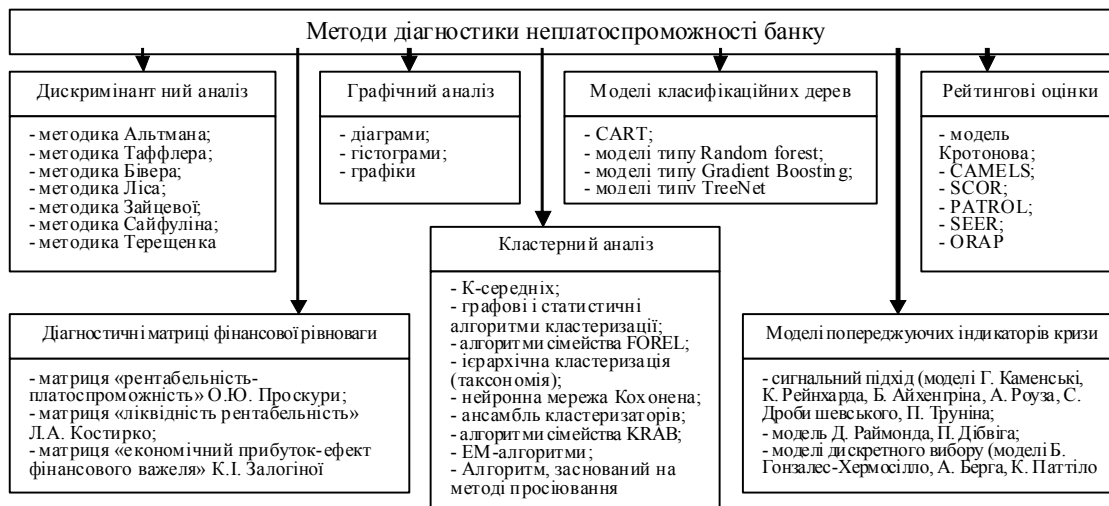

Рис. 2. Методи діагностики неплатоспроможності банку [1]

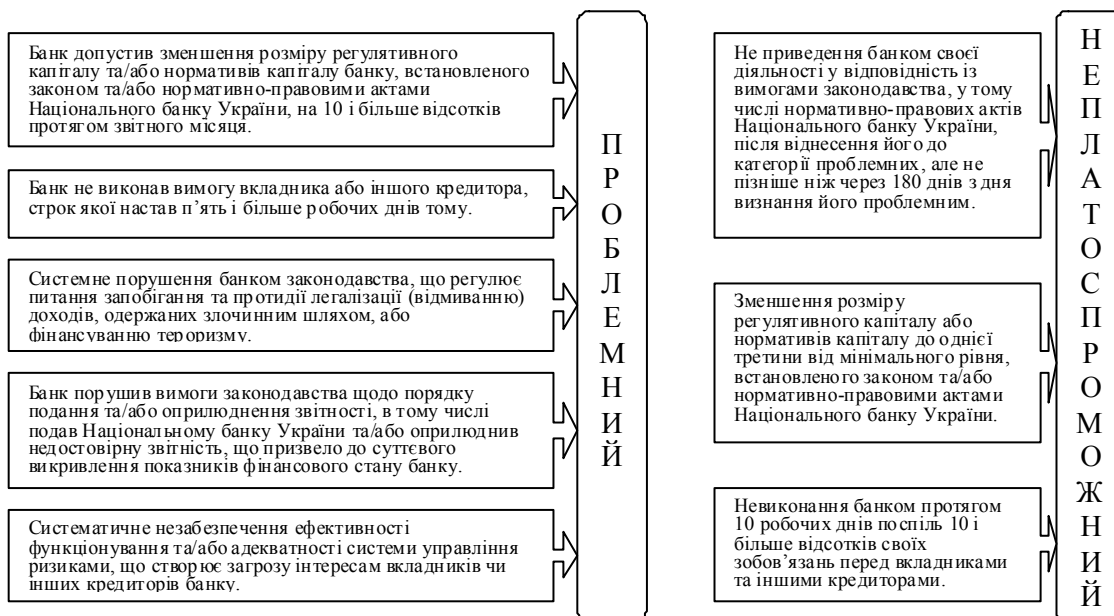

Рис. 3. Критерії віднесення банку до проблемних та неплатоспроможних

На нашу думку, ці критерії застарілі і не враховують особливостей функціонування української економіки в умовах глобалізації. Їх необхідно доповнити і уточнити, зокрема:

а) віднесення банку до проблемних:

- банк допустив зменшення розміру регулятивного капіталу та/або нормативів капіталу банку встановленого законом та/або нормативно-правовими актами Національного банку України, на 5 і більше відсотків протягом звітного місяця (враховуючи наслідки світової кризи, 5% капіталу банку значна сума для перших симптомів неплатоспроможності);

- порушення банком законодавства, що регулює питання запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму (достатньо п'яти і більше разів).

б) віднесення банку до неплатоспроможних:

- зниження показників ліквідності та платоспроможності на 10 і більше відсотків протягом одного звітного періоду;

- наявність більше 50% виданих незабезпечених кредитів.

Управління по роботі з проблемними банками систематично аналізує фінансово-господарський стан банків, оцінюючи стан банку за спеціальною рейтинговою системою. За необхідності, комерційний банк переводиться у режим фінансового оздоровлення

відповідно до постанови правління НБУ з трьох причин: віднесення банку до категорії проблемних; відсутність необхідного рівня капіталу; порушення встановлених норм банківського законодавства. Однак, вони повинні бути підтвердженими висновками системи банківського нагляду та відповідного регіонального управління Національного банку України. Постанова надсилається керівництву банку, який у двадцятиденний строк з дня отримання, розробляє санаційну концепцію та програму фінансового оздоровлення.

Санаційна концепція включає заходи, спрямовані на локалізацію та ліквідацію причин кризи, які здійснюються у двох напрямках: нейтралізація можливих причин кризи та зумовлених ними слабких місць; виявлення та розвиток сильних сторін об'єкта санації. Програма фінансової санації розробляється банком самостійно, а затверджується Радою та Правлінням комерційного банку і містить: аналіз чинників, що призвели до погіршення фінансового стану та збиткової діяльності банку; каталог санаційних заходів з розрахунком економічного ефекту від їх здійснення і календарним графіком реалізації заходів; прогнозні показники діяльності банку за період завершення проведення заходів фінансової стабілізації; бюджет витрат щоквартально в цілому по банку та з розподілом за філіями.

Однією з важливих складових програми фінансового оздоровлення банку є каталог санаційних заходів, які можуть включати: диверсифікацію кредитного портфеля; перманентну роботу з підвищення кваліфікації фахівців кредитних відділів; виконання вимог НБУ щодо формування резервних фондів; контроль за цільовим та ефективним використанням коштів позичальника; створення банку даних недобросовісних позичальників; поширення практики консорціумного кредитування; підвищення рівня ліквідності; прогнозування ймовірних змін у структурі активів і пасивів, вимог і зобов'язань банківських установ (за звичайного стану фінансів, за умов кризової ситуації в окремому банку, за загальної кризи на грошово-кредитному ринку).

В Україні, для запобігання банкрутству або втрати платоспроможності здійснюється фінансове оздоровлення банків у вигляді:

- передачі активів неплатоспроможного боржника в платоспроможний (до

фінансово стабільної установи передають обов'язки перед вкладниками). У 2009 році активи «Укрпромбанку» були переведені в «Родовід банк». Передача активів і обов'язків - достатньо поширена практика рішення проблем банків. Вона передбачена законодавством США, яке є засновником в даній області. Подібні процедури застосовуються в Канаді, Іспанії, більшості країн Латинської Америки, Турції, Румунії, в тому числі в країнах близького зарубіжжя, в Киргистані та Казахстані [8].

- продажу інвесторам за вже визначеною програмою санації (виплата боргу кредиторам, внесення на розгляд загальних зборів питання про зміну органів управління банком залучених осіб, уповноважених інвесторами виконувати відповідні заходи).

- введення тимчасової адміністрації в банк, який зазнає кризи (використовується найчастіше).

Під час процедури фінансово оздоровлення існують певні обмеження (рис. 4.).

Забороняється:

- залучати вклади фізичних осіб, відкривати нові депозитні рахунки та поповнювати діючі;
- розширювати коло фізичних і юридичних осіб – клієнтів банку з обслуговування їх операцій на ринку цінних паперів, у тому числі пов'язаних з веденням рахунків депозитарного обліку;
- придбавати корпоративні права інших юридичних осіб;
- надавати гарантії, поручительства, бланкові та цільові кредити;
- виконувати нові довірчі операції за дорученням клієнтів на період фінансового оздоровлення;
- безпосередній зв'язок з регіональними розрахунковими палатами для здійснення міжбанківських розрахунків.

Рис. 4. Заборони для комерційного банку під час процедури санації

Відповідно до Закону України «Про банки і банківську діяльність», якщо стан комерційного банку загрожує інтересам вкладників, кредиторів і акціонерів, а також у випадку надання банком недостовірної звітності в НБУ останній має право усунути керівництво суб'єкта банківської діяльності від управління і призначити тимчасову адміністрацію для управління банком на період фінансового оздоровлення.

ВИСНОВКИ

Попередження банкрутства і фінансова санація банків є надзвичайно важливою, оскільки дозволяє зупинити хвилю кризових явищ економіки країни та світу. Тому головним завданням Національного банку будь-якої країни є недопущення бан-

крутства та ліквідації банків і будь-яким можливим способом досягнення його оздоровлення. Розв'язання проблеми, на наш погляд, слід шукати в удосконаленні нормативно-правового регулювання процесами фінансового оздоровлення банків та підвищенні контролю за механізмом його проведення.

ЛІТЕРАТУРА

1. www.ligazakon.ua
2. www.vkurse.ua
3. www.zakon4rada.gov.ua
4. Версаль Н.І., Кирій В.П. Особливості формування банками ресурсів із використанням боргових цінних паперів в умовах фінансової кризи // Фінанси України. - 2009. - №10. - С. 71-84.

5. *Ребрик Ю.С.* Особливості сучасних підходів до діагностики кризових явищ у банку / Ю.С. Ребрик // Формування ринкових відносин в Україні. - 2012. - №12. - С. 117-122.

6. *Савостьяненко М.Б.* Інвестиційні проекти міжнародних фінансових організацій в Україні // Наукові праці НДФІ. - 2008. - №1. - С. 128-137.

7. *Сміян Л.С., Грек Б.М., Костенко О.М., Нікітін Ю.В., Кононенко Л.М., Нікітін Д.Ю.* Правове регулювання банкрутства: підручник / Національна академія управління, Академія муніципального управління / Л.С. Сміян. - К.: КНТ, 2009. - 461 с.

8. *Чурбанов А., Тютюнник А.* /Банковское дело: Операции, технологии, управление. - М.: Альпина Паблишер. - 2010. - 682 с.